

<https://doi.org/10.62837/2026.1.165>

NURANƏ ƏLİMÖVSÜM QIZI CƏBRAYILOVA
Bakı Avrasiya Universitetinin magistrantı
cebrayilovanurane96@gmail.com

**MÜSTƏQİLLİK İLLƏRİNDƏ AZƏRBAYCAN DİLİNƏ DAXİL OLAN
ALINMA SÖZLƏRİN SEMANTİK XÜSUSİYYƏTLƏRİ
XÜLASƏ**

Məqalədə müstəqillik illərində dilimizə keçən alınma sözlər müəyyənləşdirilmiş və onların semantik xüsusiyyətləri izah edilmişdir. Araşdırma nəticəsində belə qərara gəlinmişdir ki, alınma sözlərin dilə gəlməsi qarşısıalınmaz bir prosesdir və dövrün mühüm ictimai-siyasi, sosial, texnoloji və digər hadisələri ilə bağlıdır. Son illərdə dilimizə keçən alınma sözlərə nəzər saldıqda sosial şəbəkələrin, rəqəmsal texnologiya və müxtəlif xəstəliklərin geniş yayılması, həmçinin yeni elmi kəşflərin edilməsi nəticəsində dilimizə müxtəlif semantik sözlərin, ona paralel olaraq yeni anlayışların daxil olduğunu, hətta dilimizin passiv lüğət fondunda olan sözlərin də aktivləşdiyini müşahidə edirik. Məqalədə nəzəri ədəbiyyat və lüğətlərə istinad edilmiş, alınma sözlər və onların semantikasi geniş şəkildə izah edilmişdir.

Açar sözlər: alınma sözlər, sahə terminologiyası, sosial şəbəkələr, kimyəvi elementlər, semantik xüsusiyyətlər

РЕЗЮМЕ

Нурана Джабраилова

**СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ЗАИМСТВОВАННЫХ
СЛОВ, ВОШЕДШИХ В АЗЕРБАЙДЖАНСКИЙ ЯЗЫК В ГОДЫ
НЕЗАВИСИМОСТИ**

В статье определены заимствованные слова, вошедшие в наш язык в годы независимости, и объяснены их семантические особенности. В результате исследования сделан вывод о том, что появление заимствованных слов является неизбежным процессом и связано с важными социально-политическими, социальными, технологическими и другими событиями того периода. Анализируя заимствованные слова, вошедшие в наш язык в последние годы, мы видим, что в результате широкого распространения социальных сетей, цифровых технологий, различных заболеваний, а также новых научных открытий, в наш язык вошли слова с иной семантикой, наряду с новыми понятиями, и даже слова из пассивного залога нашего языка стали активными. В статье приводятся ссылки на теоретическую литературу и словари, а также подробно разъясняются заимствованные слова и их семантика.

Ключевые слова: заимствованные слова, полевая терминология, социальные сети, химические элементы, семантические особенности

SUMMARY

Nurana Jabrayilova

SEMANTIC FEATURES OF BORROWED WORDS ENTERING THE AZERBAIJAN LANGUAGE DURING THE YEARS OF INDEPENDENCE

The article identifies loanwords that entered our language during the years of independence and explains their semantic features. As a result of the research, it was concluded that the emergence of loanwords is an inevitable process and is associated with important socio-political, social, technological and other events of the period. When we look at the loanwords that entered our language in recent years, we observe that as a result of the widespread use of social networks, digital technology and various diseases, as well as the making of new scientific discoveries, words with different semantics have entered our language, and in parallel with them, new concepts have entered our language, and even words in the passive vocabulary of our language have become active. The article refers to theoretical literature and dictionaries, and extensively explains loanwords and their semantics.

Keywords: loanwords, field terminology, social networks, chemical elements, semantic features

Müstəqillik illərində dilimizə daxil olan alınma sözlər yeni anlayışları adlandırmaq funksiyası daşımaqla yanaşı, müəyyən sahələrin terminoloji lüğətlərini də zənginləşdirmişdir. Son illərdə dilə keçən sözlər, əsasən, texnologiya, səhiyyə, sosial media və təhsil sahələri ilə əlaqədardır. Alınma sözlərin dilə daxil olmasının müxtəlif səbəbləri vardır. Buna görə də onları araşdırmaq üçün dünyanı əhatə edən qlobal hadisələrə nəzər salmaq lazımdır. Bu hadisələrdən biri də Koronavirus pandemiyası idi. Koronaviruslar ailəsi ilk dəfə XX əsrin ikinci yarısında müəyyən edilmiş, 2019-cu ildə isə bu ailəyə aid yeni yoluxucu ştam – COVID-19 aşkarlanmışdır. Nəticədə, bir sıra alınma söz, anlayış və terminlərin dilə daxil olmasına, həmçinin dildə mövcud olan bəzi alınmaların aktivləşərək konkret olaraq bu virusla bağlı işlənməsini görürük. Məs: “*Koronofobiya – tib. Koronavirusa yoluxmaq qorxusu və maddi rifahın aşağı səviyyəyə düşməsindən narahatlıq*” [4, s.121]; “*Sanitayzer – tib. Əllərin dezinfeksiyası üçün istifadə edilən dəri antiseptik vasitə*” [4, s.182]; “*COVID-19 – tib. Tac şəklində olan koronavirusun yeni ştammi olan bu virus ilk dəfə 2019-cu ildə aşkar edildiyi üçün COVID-19 adlandırılır. COVID-19 termini ilk dəfə ÜST tərəfindən 11 fevral 2020-ci ildə işlədilmişdir*” [4, s.122]. Eləcə də pandemiyanın təsiri ilə tərkibində “Covid” və “koronavirus” olan bir sıra söz birləşmələri də dilimizə keçərək müxtəlif qəzet, jurnal, xəbər portallarında aktiv şəkildə işlənirdi: *COVID-19 ocağı* – virusun kütləvi şəkildə

yayıldığı məkan mənasını ifadə edir. Yəni infeksiyanın sürətlə yayılmağa başladığı ərazi. Bu birləşmədə işlənən “ocaq” sözü yayılma mənbəyi mənasını ifadə edən epidemioloji termindir. *COVID riski* – insanın və ya müəyyən bir mühitin xəstəliyə yoluxma və başqalarına ötürmə ehtimalıdır. *Korona kabusu* – pandemiya zamanı dildə çox işlənən ifadələrdən biridir. Virusun yaratdığı ümumi qorxu, psixoloji gərginlik, qeyri-müəyyənlik hissini ifadə edən birləşmədir. “*Vaksin pasportu – insanda peyvənd olunma nəticəsində koronavirus infeksiyasına qarşı immunitet və ya antitelin olmasını təsdiqləyən rəsmi sənəd*” [5, s.202]. *COVID-19 panikası* – yayılan xəstəliklə bağlı həddindən artıq qorxu, təşviş, emosional gərginlik və irrasional davranışlar vəziyyətini ifadə edən anlayışdır və s.

2010-2020-ci illər kimya elmi üçün “qızıl dövr” hesab edə bilərik, çünki bu illər ərzində bəzi elementlər müəyyənləşdirilərək adlandırılmışdır: *Oqaneson (Og)*, *Nihonium (Nh)*, *Moskovium (Mc)*, *Tennesin (Ts)*.

Oqaneson – D.İ.Mendeleyevin dövrü cədvəlində 118-ci yeri tutan kimyəvi elementdir. İlk dəfə 2002-2005-ci illərdə Birləşmiş Nüvə Tədqiqatları İnstitutunda amerikalı və rusiyalı alimlərin birgə əməkdaşlığı nəticəsində əldə edilsə də, bu element 2016-cı ilin noyabrından rəsmi şəkildə “*Oqaneson*” adlandırıldı. Elementin adı nüvə fiziki olan Yuri Oqanesyanın şərəfinə belə adlandırılmışdır. Hələlik bəşəriyyətə məlum olan ən ağır və atom nömrəsi ən yüksək olan elementdir.

Nihonium – zəif metallara aid olan nihonium Mendeleyev cədvəlində 113-cü elementdir. Hazırda kainatda ən bahalı metal hesab edilir. “*Beynəlxalq Təmiz və Tətbiqi Kimya İttifaqı (IUPAC) tərəfindən 2016-cı ildə rəsmi olaraq tanınan nihoniumun adı yapon dilində “Yaponiya” mənasını verən “nihon” sözündən götürülmüşdür. Bu ad onun Asiya ölkəsində kəşf edilən ilk element olmasını vurğulayır*” [6]. “*Nihon*” termini etimoloji baxımdan “*Günəşin doğduğu yer*” və ya “*Günəş çıxan ölkə*” anlamını ifadə edir ki, bu da Yaponiyanın coğrafi xüsusiyyətləri ilə bağlıdır.

Moskovium – atom nömrəsi 115 olan süni elementdir, təbiətdə mövcud deyil və yalnız laboratoriyada yaradılıb. “*2016-cı ilin yanvarında moskoviumun kəşfi Beynəlxalq Saf və Tətbiqi Kimya İttifaqı (IUPAC) tərəfindən tanınmışdır*” [7]. Yəni moskovium ilk dəfə 2003-cü ildə yaradılıb, lakin onun kəşfi və adı rəsmi olaraq daha sonra (2015-2016) təsdiq olunmuşdur. Kəşf edənlər elementi Birləşmiş Nüvə Tədqiqatları İnstitutunun yerləşdiyi Moskva vilayətinin şərəfinə “*moskovium*” adlandırmış və bu adla da dünyada yayılmışdır.

Tennesin – 2009-cü ildə əldə edilən element Mendeleyev cədvəlində 117-ci sıradadır. “*Kəşf edənlər elementi Tennessee ştatının şərəfinə “Tennesine” adlandırmışlar*” [7]. 2016-cı ildən rəsmi şəkildə tanınan bu termin dünya ölkələrinin dilində işlənmişdir.

Elmi terminologiyada və xüsusilə kimya elminin inkişafında yaranan yeni elementlərin adlandırılması həm elmi yeniliyi, həm də dillərarası əlaqəni əks etdirir.

Bu prosədə alınma sözlər mühüm rol oynayır və elementlərin adları, əksər hallarda, alimlərin, ölkələrin, şəhərlərin və ya elmi institutların adından götürülür, hansı ki, bu sözlər əvvəlcə başqa dillərdə yaranmış olsa da, elmi dildə universal qəbul olunmuşdur. Beləliklə, alınma sözlər yalnız üslub və ifadə zənginliyi yaratmır, həm də beynəlxalq elmi ünsiyyətin vasitəsinə çevrilir.

Son illərdə dilimizə keçən sözlərə nəzər saldıqda sosial şəbəkələrin və rəqəmsal texnologiyaların təsirini də aydın görürük. Rəqəmsal mühitdə fəaliyyət göstərən müxtəlif platformaların adları da funksional xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq dilimizə daxil olmuşdur. Buraya aşağıdakı sözləri nümunə göstərə bilərik:

“Zoom – (ing. zoom – miqyas, yaxınlaşdırma) inf. Videokonfrans və onlayn görüşlər üçün ən məşhur xidmətlərdən biri” [1, s.151]. Milyonlarla istifadəçisi olan bu tətbiqin əsası Çin vətəndaşı Erik Yuan tərəfindən 2011-ci ildə qoyulmuşdur. Amma dünyada COVID-19 pandemiyası zamanı (2020-ci ildə) məşhurlaşdı. Hazırda “Zoom” milyonlarla istifadəçi tərəfindən işgüzar görüşlərin təşkili, distant təhsil, virtual tədbirlərin keçirilməsi və şəxsi ünsiyyət məqsədləri üçün geniş şəkildə istifadə olunan əsas video kommunikasiya platformalarından biri kimi geniş yayılmışdır.

Telegram – 2013-cü ildə istifadəyə verilən bu proqram qlobal miqyasda fəaliyyət göstərən, istifadəçilərə ödənişsiz, çarpaz platforma dəstəyi və bulud texnologiyasına əsaslanan anı mesajlaşma imkanı verən bir xidmətdir.

Microsoft Teams (*Microsoft Teams*) – iş yerlərində komanda işini asanlaşdırmaq üçün yaradılan tətbiq 2017-ci ildə istifadəyə verildi və qısa zamanda məşhurlaşdı. Microsoft Teams komandalar, tədris mühitləri və müxtəlif sosial qruplar üçün nəzərdə tutulmuşdur, həmçinin faylların paylaşılması, kommunikasiya prosesinin təşkili və birgə əməkdaşlığın təmin edilməsinə xidmət edən rəqəmsal platformadır.

Tik-tok – Müasir dövrdə Azərbaycanda və dünya ölkələrində bu platformadan istifadə edənlərin sayı sürətlə artır və istifadəçi auditoriyası getdikcə genişlənilir. “Tik-tok – inf. 2018-ci ildə “ByteDance” şirkəti tərəfindən yaradılan, qısa videolar paylaşmaq üçün sosial şəbəkə” [1, s.136]. Sözü mənşəyi ingilis dilində saatın işləmə səsini ifadə edən “tick-tock” sözünə bənzəyir. Çox güman ki, bu ifadə zaman anlayışını simvolizə etməklə yanaşı, platformada paylaşılan videoların qısa və sürətli xarakterini də metaforik şəkildə əks etdirir.

Nəticə

Beləliklə, müstəqillik illərində dilimizə daxil olan alınma sözlər öz semantik zənginliyi və funksional əhəmiyyəti ilə seçilir. Onlar həm elm, texnika və informasiya sahəsində yenilikləri, həm də mədəni və sosial dəyişiklikləri dildə əks etdirir. Bu dövr göstərir ki, alınma sözlər dilimizi beynəlxalq elmi və texnoloji proseslərlə sıx bağlayır və dilin lüğət tərkibini zənginləşdirir. Digər tərəfdən son

onillikdə tibb və kimya elminin sürətli inkişafı fonunda adlandırılan yeni sahə terminlərinin Azərbaycan dilində işlənməsi beynəlxalq elmi terminologiyanın milli dilə inteqrasiyasının bariz nümunəsidir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Hüseynova-Qəhrəmanlı A. Müstəqillik illərində beynəlmiləl terminlərin izahlı lüğəti. Bakı: Zərdabi Nəşr MMC, 2022, 156 s.
2. Məhərrəmli Q. Yeni alınma sözlər lüğəti. Bakı: Azərbaycan Dövlət Tərcümə Mərkəzi, 2021, 400 s.
3. Məmmədli İ. Yeni sözlər və yeni mənalar lüğəti. Bakı: Elm və təhsil, 2016, 275 s.
4. Məmmədli N. Azərbaycan dilində alınma terminlər. Bakı: Elm və təhsil, 2017, 488 s.
5. Sadıqova S. İzahlı yeni terminlər lüğəti. Bakı: Elm, 2022, 224 s.
6. Yaqubova T. Azərbaycan mətbuat dilində alınmalar (1990-2000). Bakı: MBM, 2008, 153 s.
7. Словарь русского языка коронавирусной эпохи. Сос. Х.Вальтер, Е.С.Громенко Санкт-Петербург, 2021.550 с
8. <https://www.ebsco.com/research-starters/chemistry/nihonium-nh>
9. https://www.britannica.com/science/element117?utm_source=chatgpt.com
10. <https://www.azerbaijan-news.az/index.php/az/posts/detail/yapon-tedqiqatchilarin-keshf-etdikleri-yeni-kimyevi-element-nihonium-adlanacaq-66914>

Rəyçi: Fil. ü. d., dos. İsmayılova Təhminə Rasim qızı